

Вакуленко М.О.

**УКРАЇНЬСЬКА ТЕРМНОЛОГІЯ: КОМПЛЕКСНИЙ
ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ**

Івано-Франківськ : Фоліант. — 2015. — 361 с.

Термінологічні дослідження є завжди актуальними і традиційно викликають значний інтерес, оскільки, з одного боку, термінологія обслуговує всі галузі науки і техніки, а з другого, — сама розвивається швидкими темпами.

Рецензована монографія втілює комплексний науковий підхід до вивчення, уживання і творення українських термінів, що ґрунтується на узагальненому використанні методів мовознавчих і природничих наук. Праця складається зі вступу, трьох частин основного змісту, присвячених проблемам формування теоретичних засад сучасної термінології як науки та практичному застосуванню комплексної методології дослідження термінологічних і термінографічних аспектів терміносистем на різних мовних рівнях, прикінцевих положень, списку літератури, а також трьох додатків, які ілюструють викладений матеріал.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми вивчення та створення національної терміносистеми, а також окреслено методико дослідження.

У першій частині — «Теоретичні та методологічні засади термінології» — досліджено теоретичні питання: поняття терміна і термінології, загальні тенденції розвитку сучасних терміносистем, основні лексико-семантичні відношення в термінолексиконі (полісемію, омонімію, паронімію, синонімію), національну та інтернаціональну тенденції поповнення сучасного термінофонду.

На основі аналізу наявних трактувань терміна автор запропонував таку дефініцію: «Термін (від грец. *τέρμα* “кінець, межа”) — це одиниця лексичного рівня (слово або словосполучення), яка позначає певне поняття у відповідній галузі людської діяльності, утворює функціонально-тематичний клас галузевої лексики і є органічним (системним чи позасистемним) елементом термінологічного фонду». Таке розуміння терміна узагальнює попередні уявлення про нього і більшою мірою відповідає його природі.

Аналізуючи публікації вітчизняних і зарубіжних фахівців, М. О. Вакуленко дає власну оцінку різним підходам до вивчення фундаментальних чинників формування термінології як багатаспектної науки. На його думку, статистичний метод дослідження мовних явищ полягає лише у фіксації наявних мовних конструкцій, а тому слугує необхідною, але недостатньою умовою наукової обґрунтованості. Аналітичний метод перед-

бачає визначення правильності досліджуваного явища. Автор слушно наголошує, що комплексне застосування статистичного й аналітичного методів, які взаємно доповнюють один одного, урахує природні особливості об'єктів дослідження термінології зокрема та мовознавчої науки загалом. Ця доступна для широкого загалу дослідників і водночас ефективна методика спрямовує процеси термінотворення і термінотривання в наукове русло. Така інтеграція статистичного та аналітичного методів підтвердила науковий статус термінології як повноцінної науки про виникнення та функціонування термінів. Це дало змогу автору глибоко дослідити процеси, які відбуваються в еволюції терміносистем: явищ полісемії, омонімії, паронімії та синонімії, специфіку взаємодії національного й інтернаціонального, а також виробити рекомендації для перекладу та належного вживання фахових термінів.

У процесі розрізнення явищ омонімії й полісемії, переконує М. О. Вакуленко, необхідно звертати увагу насамперед на наявність будь-яких семантичних кореляцій у словах і в разі їхньої відсутності звертатися до етимології, визначаючи походження відповідних одиниць. За відсутності спільного етимона лексеми можна кваліфікувати як омонімічні; усі інші випадки доцільно розглядати як полісемію.

До пріоритетів рецензованої праці відносимо твердження автора про те, що в термінології синоніми виконують такі функції: 1) уточнення та розмежування понять; 2) урізноманітнення та збагачення наукової мови; 3) утворення похідних термінів; 4) створення перспективного лексичного запасу; 5) тлумачення незрозумілого терміна; 6) формування терміносистеми та ін.

У другій частині — «Семантичні, граматичні та фонетичні проблеми кодифікації українських термінів» — досліджено проблему іншомовних запозичень, проаналізовано семантико-стилістичні особливості використання паронімів і псевдосинонімів у фаховій мові, сформульовано науковий підхід до термінологічного вживання віддієслівних іменників і дієприкметникових форм активного стану в українській науковій мові, окреслено можливості та перспективи національного словотворення в термінології; досліджено основні поняття фонетики і фонології, а також особливості сучасного розпізнавання мовлення, розглянуто властивості неліній-

ності та неінваріантності елементів мовлення, викладено інваріантно-акустичний аналіз мовлення, знайдено акустичні характеристики й інваріанти українських і англійських звуків, досліджено особливості та ефекти міжзвуквої взаємодії.

Наукова новизна рецензованої монографії полягає також у запропонованому автором інваріантно-акустичному методі дослідження звуків мовлення, згідно з яким інваріантом кожного звука мовлення може бути лише відносна величина, зумовлена трубним резонансом, а саме відношення між частотами його формантів. На основі цього методу встановлено інваріантні акустичні характеристики звуків української та англійської мов, які, на думку М. О. Вакуленка, дають змогу відділити залежні від мовця параметри від незалежних (інваріантних), що має важливе значення не тільки для фонетичних досліджень українського та іншомовного термінолексикону, а й для практичного застосування в новітніх системах розпізнавання мовлення.

У третій частині — «Особливості застосування орфографічних норм у науковій лексикографії та шляхи вдосконалення сучасного правопису» — розглянуто проблеми стратегії сучасного правопису й досліджено правописні аспекти наукової термінології і термінографії. Це, зокрема, проблематика вживання термінологічної й загальної лексики в контексті відмінювання, написання складених прикметників, позначення мети та напрямку руху, наголошування трискладових іменників із префіксом *за-*, позначення моментів часу, особливості адаптації іншомовних термінів до українського правопису, функціонування української мови в міжнародному спілкуванні.

Заслугою схвалення запропонована М. О. Вакуленком науково обґрунтована транслітераційна система української латиниці з практичним додатком до неї — комп'ютерною програмою «Українська латиниця» (доповнена російською та білоруською частинами), на яку Державне агентство України з авторських і суміжних прав видало Свідоцтво № 21. Цю систему схвалила академічна Транслітераційна комісія 2000 року. Вважаємо, що вона становить практичну цінність у зв'язку з інтенсивним розвитком прикладної та комп'ютерної лінгвістики, багатомовних текстових корпусів і баз даних, набуття мовою технологічного статусу, сучасними вимогами до ефективності міжмовної комунікації.

Автор наголошує, що відповідно до резолюцій ООН: IV/20 «Про зменшення кількості екзонімів» (1982 р.) та V/13 «Про переважність національних офіційних форм географічних назв» (1987 р.) автономі *Ukrájina* (*Україна*) — це основна форма подання наз-

ви нашої держави. На його думку, іншомовні екзоніми *Ukraine* (англ.), *Ucraina* (ісп.), *Ucraina* (італ.), *Ukraina* (пол.), *Oukrajina* (єлл.) тощо є лише допоміжними формами, які можуть уживати носії відповідних мов у внутрішньому спілкуванні. М. О. Вакуленко переконує, що така двоїстість представлення іншомовних онімів у вигляді орфографічно трансплантованої (транслітерованої) та видозміненої відповідно до фонетико-орфографічних особливостей мови-реципієнта форми відповідає потребам практичної мовної комунікації і тому набула значного поширення. Так само українська латиниця, на думку М. О. Вакуленка, повинна слугувати основою, вихідною точкою для засвоєння світовою спільнотою українських назв. Він підкреслює, що українська латиниця подає головну, загальну форму латинізованого представлення українського тексту, не зорієнтовану на конкретну мову, і поширюється на імена в закордонних паспортах, назви українських суден і підприємств, написи на вивісках, назви вулиць і станцій метро тощо. А локалізація українських мовних фактів у середовищі певної мови, що є необхідним і завершальним етапом їх адаптації, на переконання дослідника, має спиратися саме на цю форму, бо вона точно й однозначно відображає вихідний кириличний текст з урахуванням фонетико-орфографічних особливостей мови-реципієнта (англійської, французької, іспанської, італійської, німецької, китайської та ін.).

Необхідність упровадження української латиниці, вважає М. О. Вакуленко, зумовлюють європейські перспективи України та інтенсифікація її міжнародних контактів, які потребують адекватного мовного оформлення багатомовних / різноалфавітних текстів і банків даних. Важливим і актуальним є висновок автора про те, що еквівалентність кириличного і латиничного мовного обличчя України є необхідною умовою її успішної інтеграції у світовий мовно-інформаційний та економічний простір.

Водночас у монографії варто було б детальніше висвітлити практичне значення отриманих результатів, зокрема конкретніше сформулювати пропозиції до правопису в частині відтворення запозичених слів і використання української латиниці.

Опійнюючи монографію загалом, зазначимо, що це вдалий досвід комплексного, міждисциплінарного підходу до дослідження термінів і терміносистем. На нашу думку, рецензована праця М. О. Вакуленка «Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз» має важливе теоретичне значення і практичну цінність. Вона, безумовно, послугує належним стимулом для розбудови сучасної термінологічної науки.

3. ВАЛЮХ